

Asia: VN/22264/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Naisjärjestöjen Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta. Naisjärjestöjen Keskusliitto on tyytyväinen nykyiseen, vuoden 2023 alusta voimaan astuneeseen lainsäädäntöön, jonka mukaan kaikilla Suomessa oleskelevilla paperittomilla henkilöillä on kiireellisen hoidon lisäksi oikeus myös välttämättömiin kiireettömiin sosiaali- ja terveystalouteen. Katsomme, että esityksen mukaiseen paperittomien terveystaloutien rajoittamiseen liittyy merkittäviä perus- ja ihmisoikeusongelmia, minkä lisäksi lakimuutoksella tavoiteltujen hyötyjen toteutuminen jää käytössä olevan tiedon valossa epäselväksi. Vaikka esityksestä ei ole tehty sukupuolivaikutusten arviointia pidämme todennäköisenä, että esityksellä on tasa-arvoa heikentäviä vaikutuksia, eikä sitä tulisi toteuttaa.

Keskeiset huomiot:

- Vaarana on, että lakimuutos heikentää keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksia, kuten oikeutta välttämättömään huolenpitoon, riittäviin terveystalouteihin sekä terveyteen ilman syrjintää. Esitys heikentäisi kohtuuttomasti paperittomien henkilöiden terveyttä ja hyvinvointia sekä lisäisi inhimillistä kärsimystä.
- Nykyinen lainsäädäntö, joka takaa paperittomille henkilöille pääsyn myös kiireettömiin välttämättömiin palveluihin on ollut voimassa vasta vuoden 2023 alusta. Olisi kestävämpää muuttaa lainsäädäntöä nyt, kun tietoa nykyisen lain vaikutuksista ei olla ehditty saada.
- On epäselvää, toteutuvatko esitetyt tavoitteet valtiontalouden ja julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokyvyn turvaamisesta lakimuutoksen myötä. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että paperittomien henkilöiden rajaaminen välttämättömien kiireettömien palvelujen ulkopuolelle uhkaa lisätä kiireellisten palveluiden tarvetta ja sen myötä kustannusten kasvua.

- On hyvä, että esityksessä turvattaisiin raskauteen liittyvä kiireetön hoito paperittomille henkilöille sekä nykyisenlaiset palvelut paperittomille lapsille. Esitys ei kuitenkaan huomioi raskautta edeltävän hoidon merkitystä lapselle ja synnyttävälle vanhemmalle tai sitä, miten vanhempien rajaaminen välttämättömien kiireettömien palveluiden ulkopuolelle vaikuttaa lasten hyvinvointiin. Näiltä osin esitys heikentää tasa-arvoa ja lapsen oikeuksia.

Palveluiden rajaamista vain kiireettömiin sosiaali- ja terveystalouteen perustellaan valtiontalouden ja julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokyvyn turvaamisella sekä niin sanottujen järjestelmän väärinkäytösten torjumisella. Esityksessä ei kuitenkaan tuoda esiin sellaista tutkittua tietoa, joka tukisi väitettä siitä, että sosiaali- ja terveystalouteen pääsy rajoittamalla saavutettaisiin edellämainitut tavoitteet.

Päinvastoin esityksessä todetaan, että palveluiden rajaaminen ainoastaan kiireellisiin palveluihin saattaa johtaa kustannusten kasvuun, sillä riski hoidon tarpeen muuttumisesta kiireelliseksi ja entistä vakavammaksi kohoaa. Tämä puolestaan voi lisätä tarvetta kalliimmille erikoissairaanhoidon palveluille. Nykyisen lainsäädännön tuoma kustannusten lisäys kompensoituu todennäköisesti sillä, että halvemmat ja ennaltaehkäisevät toimenpiteet korvaavat kalliimmat hoitotoimenpiteet. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää tärkeänä, että inhimillistä kärsimystä ja kustannusten kasvua torjutaan varhaisella puuttumisella ja ennaltaehkäisyllä tarjoamalla kaikille Suomessa oleskeleville paperittomille henkilöille myös välttämättömät kiireettömät sosiaali- ja terveystalout.

Esityksessä perustellaan palveluiden rajaamista myös julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokyvyn turvaamisella erityisesti sellaisten tilanteiden varalle, joissa Suomeen kohdistuisi vieraan valtion toimesta välineellistettyä maahantuloa. Paperittomien ja paperittomien kaltaisessa tilanteessa elävien henkilöiden määrän arvioidaan Suomessa olevan tällä hetkellä noin 3000-6000, minkä lisäksi tiedetään, että paperittomien henkilöiden kynnyksen hakeutua julkisten sosiaali- ja terveystalouten piiriin on korkea. Näiden henkilöiden ei voida katsoa vaarantavan palvelujärjestelmämme kantokykyä, vaan näkemyksemme mukaan merkittävämpi ongelma liittyy siihen, etteivät kaikki hoitoa tarvitsevat ohjautu tarvitsemiensa palveluiden piiriin.

Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää ongelmallisena, että mahdolliseen välineellistettyyn maahantuloon vedoten tehtäisiin ennakoivasti toimia, jotka rajoittaisivat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, kuten oikeutta välttämättömään huolenpitoon (perustuslain 19 §:n 1 momentti) ja riittäviin terveystalouteen (perustuslain 19 §:n 3 momentti) sekä välillisesti myös muita perusoikeuksia toimintakyvyn heikkenemisen myötä. Kuten esityksessä todetaan, lakimuutos myös heikentäisi Suomea sitovia kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa määriteltyjä oikeuksia, erityisesti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 6/1976, TSS-sopimus) turvattua oikeutta terveyteen ilman syrjintää.

Lisäksi on epäselvää, turvaisiko paperittomien henkilöiden palveluiden rajoittaminen ylipäättään julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokykyä, vaikka Suomeen yllättäen kohdistuisikin

laajamittaista välineellistettyä maahantuloa. Kuten esityksessä todetaan, pitkittynyt hoidon tarve voisi lisätä paperittomien henkilöiden kiireellisen hoidon tarvetta. Tästä koitua kuormitus julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmälle voisi koitua suuremmaksi kuin nykyainsäädäntöä vastaavassa tilanteessa, jossa välttämättömien palvelujen tarjoaminen paperittomille henkilöille mahdollistaa varhaisemman hoidon. Nykyisellä lainsäädännöllä kyetään paremmin ennaltaehkäisemään ongelmien kärjistymistä sekä terveydenhuollon resurssien ja muiden kustannusten kasvua.

Lakimuutosta perustellaan myös hallituksen pyrkimyksellä varmistaa, etteivät sosiaali- ja terveyspalvelut muodostu niin sanotuksi veto- tai pitovoimatekijäksi, joka olisi syy ihmisten hakeutumiselle tai jäämiselle Suomeen ulkomaalaislain vastaisesti. Esityksessä ei kuitenkaan kyetä osoittamaan, että palveluiden nykyisenlainen saatavuus muodostuisi vetovoimatekijäksi, joka houkuttelisi epäviralliseen oleskeluun Suomessa, vaan sivulla 19 todetaan, että ”ei ole tietoa siitä, että 56 a §:n mukaisten välttämättömiksi arvioitujen palvelujen järjestämisen velvollisuus olisi aiheuttanut Suomeen tuloa tai Suomessa oleskelua ulkomaalaislainsäädännön vastaisesti”. Näin ollen väite siitä, että välttämättömien palvelujen poistaminen paperittomilta henkilöiltä estäisi niin sanottua järjestelmän väärinkäyttöä on hatara.

Esityksessä sanotaan, että lakimuutoksessa kiinnitetään erityistä huomiota naisten, lasten ja vammaisten oikeuksiin. Pidämme haastavana, että kirjauksesta huolimatta esityksen sukupuolivaikutuksia ei olla arvioitu. Tasa-arvon kannalta on hyvä, että esimerkiksi raskauteen ja synnytykseen liittyvät välttämättömät palvelut turvattaisiin jatkossa myös paperittomille henkilöille. Samalla on kuitenkin tärkeää huomata, että myös raskautta edeltävän ajan terveydellä ja sairauksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia synnyttävän vanhemman ja lapsen terveyteen ja raskautta edeltävien kiireettömien palveluiden puuttuminen voikin heikentää naisten ja lasten asemaa. Myös muilla kiireettömillä palveluilla, kuten imetyksen tukemisella, voi olla merkittäviä vaikutuksia lasten ja vanhempien terveyteen ja hyvinvointiin. Imetyksen käynnistymisen ja sen tuomien terveyshyötyjen varmistaminen on tärkeää erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville, kuten paperittomille henkilöille, joilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia turvallisen korvikeruokinnan toteuttamiseen. Lisäksi huomionarvoista on, että lapsen edun ensisijaisuus voi vaarantua, mikäli lapsesta huolehtivan aikuisen pääsyä terveyttä ja hyvinvointia tukeviin palveluihin rajoitetaan. Tältä osin esitettyjen muutosten voidaan katsoa heikentävän lapsen oikeuksia, kuten esitysluonnoksessa todetaan.

Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, ettei selkeästi perus- ja ihmisoikeuksia heikentävää sekä inhimillistä kärsimystä lisäävää lakiuudistusta tulisi viedä läpi etenkään, kun lakiuudistuksella tavoiteltuja hyötyjä ei kyetä esityksessä osoittamaan todeksi. Huomionarvoista on myös, että nykyinen lainsäädäntö, joka tarjoaa paperittomille henkilöille kiireellisen hoidon lisäksi oikeuden myös välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin on ollut voimassa vasta vuoden 2023 alusta lähtien. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää kestävämmänä, että lakia halutaan muuttaa ennen kuin sen vaikutuksia kyetään kunnolla edes arvioimaan.

Näkemyksemme on, että lainsäädännössä tulisi kiinnittää huomiota niihin juurisyihin, jotka ajavat ihmisiä paperittomaksi sekä pyrkiä ehkäisemään paperittomuuden syntymistä. Pelkona kuitenkin on, että useat hallituksen ajamat tiukennukset ulkomaalaisten asemaan tosiasiallisesti lisäävät paperittomuutta ja yhteiskunnan eriarvoistumista. Yksi tällainen esimerkki on niin sanotun kaistanvaihdon kieltäminen, eli sen estäminen, että kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet henkilöt voisivat hakea työ- tai opiskeluperusteista oleskelulupaa.

Foster Oona
Naisjärjestöjen Keskusliitto